

Herczog Noémi „MÉG A SZEMÖLDÖKÉT IS MEGKOREOGRAFÁLOM”

Interjú LLOYD NEWSONnal

A DV8 alapító rendező-koreográfusa 2012-ben járt a Trafóban a Can We Talk About This című előadással, amely erősen kritizálta az iszlám fundamentalizmust. Legújabb munkája, a John főként a gay saunában, a meleg fürdőhagyomány modern, intézményesített terében játszódik.

Megünnepelte szeptemberben az antiizlamofóbia napját?

Joggal félünk az iszlám fundamentalizmustól, mert az iszlámban nem volt reformáció: a dzsihádisták bármikor hivatkozhatnak a szent könyv dogmáira azokkal a muszlimokkal szemben, akik egyes kérdésekről másképp gondolkoznak. Jogos tehát a félelmünk, főleg ha történetesen nők vagy melegek vagyunk. Hét iszlámvallású országban vezettek be halálbüntetést a homoszexualitás ellen. Igaz, hogy Nigériában vagy Ugandában szintén drákóiak a törvények, mégsem szankcionálják a nem heteroszexuális kapcsolatokat halállal. A huszonöt ország közül, ahol a legrosszabb a nők helyzete, húsz iszlámvallású. Mindig elmondom, hogy természetesen semelyik vallás fundamentalizmusát nem kedvelem, ugyanakkor az sem igaz, hogy ebből a szempontból a fundamentalisták teljesen egyformák. A zsidóságban és a kereszténységben volt reformáció, az iszlámban nem. Nem lehetsz női imám (vezető), és nem lehetsz nyíltan felvállalt meleg imám, ezért az iszlám szószólói szinte egytől egyig heteroszexuálisnak mondott férfiak. Tudok egy dél-afrikai női imámról, aki jelenleg az életéért retteg. Miközben éppen ezzel kapcsolatban a Can We Talk About This című előadást készítettem rengeteg rabbival beszéltem, akik pozitívan viszonyultak a homoszexualitáshoz, ugyanez volt a tapasztalatom a keresztény papokkal és vallási vezetőikkel, de nem találtam imámot, aki nyilvánosan támogatta volna a homoszexualitást. Olyat végképp nem, aki saját magát melegnek vallotta volna, hiszen ez rögtön életveszélybe sodorná. Birtokomban van egy-két olyan információ, amit titokban kell tartanom, mert ha felfedném, ki mondta őket, veszélybe sodornám az interjúalanyt. Meg is halnak ártatlan emberek, mint az a 2005-ös londoni terrortámadás alkalmával is történt. Más esetekben éppen, hogy támogatom az iszlamistákat, például, amikor tüntetnek, gondolok itt az afgán és az iraki háború ellen demonstráló tömegekre. Demokratikus joguk küzdeni a brit külpolitika és az invázió ellen az említett országokban. De nem gondolom, hogy joguk van vallásukat rákényszeríteni egy demokratikus országra, amely szólásszabadságot ad nekik. Gyakran fordul elő, hogy liberálisok nem akarnak olyan kritikusan beszélni az iszlámról, mint a zsidóságról és a kereszténységről. Pedig ez a kritika nem a származásról szól, mindössze egy merev és régóta változatlan vallásról. Nem emberek bőrszínét kritizálom, csak egy fehér iszlamistát, aki azt gondolja, hogy meg kellene halnom.

Ön is kapott az előadás miatt fenyegetést?

Rengeteg emberrel készítettem interjút ehhez az előadáshoz, akik ezzel jelentős mértékű kockázatot vállaltak, én pedig a felelősséget irántuk. Hozzájuk képest biztonságban voltam. Ugyanakkor a fundamentalisták gyakran azt is támadásnak veszik, ha kérdéseket vetünk fel az iszlámmal kapcsolatban, ezért jogosnak láttunk némi óvintézkedést tenni. Fontos: nem azt állítom, hogy minden muszlim egyforma. Volt egy közvélemény-kutatás (a Centre for Muslim Studies és a Gallup készítette), amelynek során megkérdeztek ötszáz muszlim-vallású brit állampolgárt – köztük liberálisokat is, férfiakat, nőket, iskolázottakat és aluliskolázottakat egyaránt –, hogy elfogadják-e a homoszexualitást. Mit gondol, hány százalék mondta, hogy igen?

Azt mondta, liberálisok is voltak közöttük. Talán 30% volt elfogadó?

Senki se mondta, hogy elfogadható. Természetesen ez a közvélemény kutatás nem azt jelenti, hogy ténylegesen ne léteznének meleg-barát muszlimok. Még az én ismerőseim közül is többen rácăfolnak erre. A statisztika azonban

aggasztó. Egy multinacionális, multietnikus, változatos kultúrájú országban élek, ahol nem minősül hibának a különbözős: ezt meleg férfiként persze, hogy értékelem. Miért van, hogy ha a muszlimok elfogadásra vágnak, nem akarnak cserébe ugyanolyan elfogadást adni? Még arab országok is félnek az iszlamistáktól. Szóval, amikor azt kérdezi, ünneplem-e az anti-izlamofóbia napját, a válaszom: nem és azt hiszem, joggal vannak fenntartásaink az iszlám egyes aspektusaival szemben.

Mennyire veszélyes és mennyire lehet ezt a problémát kívülről, nem a közösség tagjaként felvetni?

A fő probléma az, hogy minderről nem folyhat nyílt és szabad vita. E logika mentén nőként nem beszélhetnék férfiakról, férfiként nem beszélhetnék nőkről, meleg férfiként sose beszélhetnék heteroszexuálisokról. Miért volna az iszlám kivétel? De épp az a jó a verbatimban, hogy én kihangosíthatom a belső kritika hangjait. Nem az érintettek helyett beszélek: első kézből vett élményekről számolok be. Ez ad a munkánknak hitelt, és ezért nem csak rólam, a fehér, meleg, brit középosztálybeli koreográfusról szól.

Legutóbbi előadásában, a *John*ban van egy rész, ahol elhangzik, hogy a biztonságos szex nem edukáció kérdése, hanem az attitűd megváltoztatásáé: hiszen az emberek gyakran tisztában vannak a veszéllyel, csak nem érdekli őket. Célja-e az előadásaival az attitűd megváltoztatása?

Edukatív funkciója is van a *John*nak: ismeretterjesztést is nyújtunk a heteroszexuális körökben nem túl ismert gay szaunákról, a melegek egy szexuális ismerkedési fórumáról. De annyiban meg akarom változtatni az attitűdöt, hogy remélem, ha egy meleg férfi megnézi ezt az előadást, és korábban a veszély híve volt, elgondolkodik a kondom értelméről is. Az előadás alapvetően mégsem a meleg férfiakról szól, sok nőismerősöm hasonló kálvárián ment keresztül a szeretet utáni vágytól hajtva.

Előadásában szokatlan a veszélyhez való racionális, a veszélyt nem misztifikáló viszony. A színház és maguk az alkotók is gyakran épp ellenkezőleg – a nem biztonságos szex kedvelőihez hasonlóan – igénylik a veszélyt. Főleg a romantikus művészképünkből következhet ez: csak kockázatvállalással lehet megélni az életet, amelyhez az önpusztítás elengedhetetlen. Hogy van ezzel a személyes életében?

Szerintem idiotizmus. Mi értelme nem védekezni, hiszen akkor mindenképp HÍV-pozitívak leszünk? Nem áll hozzám közel a romantikus művészkép, közel hatvan éves vagyok, negatív a HIV-tesztem, odafigyelek magamra. Küzdök az étellel, az öregedő testemmel, fémből van a csípőm, kétszer sérült meg az Achilles-inam.

Nem akarja a színpadon is megmutatni ezt a testet?

De, előfordulhat, ha személyes indítékom lesz rá. Eredetileg a *John* például az eutanáziáról szólt volna és az öngyilkosságról. Aztán egy közeli barátom meghalt, és engem is meglepett, mennyire megviselt, így fordultam végül ebbe az irányba. Kell tehát a témaválasztáshoz a személyes indíték. Visszatérve arra, milyen egy „művész”, azt is gondolom, hogy előadást készíteni épp azért jó, mert amíg a politikusok nem engedhetik meg, hogy bizonyos komplexitással beszéljenek a jelenségekről, addig én nyugodtan mondhatom, hogy idiotizmusnak találok a nem biztonságos szexet, még ha ezt sok meleg nem is szívesen hallja.

Mondhatja rendezőként, hogy idiotizmusnak tartja a nem biztonságos szexet? Lehetővé teszi ez a másik megértését? Ha ítéletet alkot a szereplőiről?

Valaki éppen azt mondta nekem, hogy ezeket az embereket ítéletalkotás nélkül mutattam be.

Igaz, az előadás nem ítéli el őket. De rájövök, megérzem például, mit gondol a nem biztonságos szexről, vagy mit gondolt az iszlamistákról: ez nem vélemény-hirdetés? A mozdulatok viszont mintha árnyalnák a kinyilatkoztatást.

Volt egy újságíró, aki pont azt mondta: a *John* azért nem jó előadás a melegek számára, mert a védekezés nélküli szexet népszerűsíti: tehát nem azt kifogásolta, hogy ítéletet hirdetek, hanem úgy érezte, nem hirdetek *eléggé* ítéletet. Olyan embereket mutatok meg, akik nem kapcsolódnak túl nagy érzellemmel egymáshoz, és ezzel erősítik egy sztereotípiát. Valóban, a *John* több szempontból sem PR-kampány a melegek mellett. Ahogy a *Can We Talk about This* sem volt PR kampány az iszlám mellett vagy ellen. A lényeg az, hogy az élet komplikált. És ahogy az előzőben, úgy ebben az előadásban is megjelennek különböző gondolkozásmódok, olyanokéi is, akik úgy gondolják, intim dolog szexelni kondom nélkül. Sose találkoztál velük, szex közben sem ismered meg őket: mi olyan intim ebben? És van, aki ezt mégis intimnek találja. Nem akartam ezt az ügyet sem túl egyszerűen, lezártan feldolgozni, nem csinálok *Billy Elliot*-ot, bár a mainstreamből indultam én is. De amit most csinálok, az nem való gyerekeknek. Ez a pozíció gyakran éppen, hogy nem fekete-fehér. A társadalom nem túl elfogadó a szexuális poligámiával, pedig, és ezzel jobb szembenézni, egy férfi nem utasítana vissza egy nőt soha, ha

az felajánlaná, hogy lefekszik vele. És persze miért volnának mások a nők ebből a szempontból? Miért kényszerít bennünket hazugságra a társadalom?

Nehéz helyzetben van a darabban szereplő John is: intim kapcsolatra vágyik, maga se tudja, miképpen, de amikor rájön, hogy meleg, a meleg-közösségben nem monogám kapcsolatokba botlik elsősorban. A társadalmunk szükségszerűsége-e, hogy a szexuális irányultság egyben determinálja azt is, hogy monogám vagy poligám kapcsolatokra van nagyobb esélyünk, attól függetlenül, mire vágyunk?

Nem nagyon hiszek a monogámiában. Csak azért, mert sok nő azt hiszi, hogy a párja nem csalja meg, én a legtöbb ilyen nőismerősöm párjáról tudom, hogy igenis megcsalja. De persze ki tudja az igazságot arról, hány heteroszexuális férfi csalja meg a társát? Erről nem beszélünk. A monogámia-tűrés elsősorban szerintem nem meleg-hetero, hanem férfi-nő kérdés. Elsősorban a férfiak tűrik nehezen a monogámiát, bár óvatosnak kell lenni az általánosítással. Beszéltem többekkel, akik meleg szaunát üzemeltetnek: néhány helyen megpróbálták beindítani lesbikus-szaunát is, de nem működött. Az is érdekes kérdés, hogy miért nincsenek heteroszexuális szaunák, ahol szintén szabadon lehetne szexelni? Van persze néhány ilyen hely a világon, de nem sok. Miért? Kifejezetten a gay szaunák felhasználóira voltam kíváncsi, mert izgalmasnak találok, hogy ezeken a helyeken nem tudod, ki ül melletted: a bíró, vagy a tolvaj. Egalitáriánus helyek, mindenki meztelen, nem az irodában vagy a Jaguárjukban látod ezeket az embereket: megszűnnek a látható társadalmi különbségek. Hozzá kell tennem: a *John* nem reprezentál semmit, a név is egy „Akárki” neve, a leggyakoribb brit férfinév, bár az interjúalanyomat is így hívják. Ez a történet csak öt random ember személyes sztorija.

John hétköznapi. De a táncos, aki játssza, különleges képességekkel rendelkezik. Minden DV8-előadásban fontos a „nem tökéletes” minőség, az „esendőség” a „nem sztenderd” vélemény, mozgás vagy épp akcentus megmutatása, hogy a néző egyenlőnek érezhesse magát azokkal, akik a színpadon vannak, és magára ismerhessen: nem gondolt még arra, hogy ne táncosokkal, hanem civilekkel mutassa meg ezeket a személyes történeteket? Olyan emberekkel, akiknek ez tényleg személyes története, tehát önmagukat adják a színpadon?

Ez egy izgalmas kérdés. Gondoltam már rá, a gond csak az, hogy engem leginkább a fizikalitás érdekel, mármint a magasan képzett, magát testileg is cizelláltan kifejezni képes táncos. Az igazi John például felvetette, hogy szívesen eljátszaná saját magát az előadásban, de azt válaszoltam neki, hogy ahhoz, hogy tudja, amire nekem szükségem van, három évig kellene képezniük, majd még öt évig kellene dolgoznia keményen naponta, hogy elérje a kellően professzionális szintet. A meghallgatást olyanoknak tartottuk, akik nagyon komoly táncos képzettséggel rendelkeznek, és még így is nagyon nehezen találtuk meg Hannes-t (Hannes Langolf). De az autenticitás valóban lényeges kérdés: igen, szeretem, amikor az előadásban megszólal az igazi John hangja, de kérdés, hogy a közönség előtt mi hat *igazabbnak, hitelesebbnek*. Az eredeti, vagy a megformált? Az előadásaimba a verbatim műfajnak köszönhetően épül be az autenticitás. De szenvedélyesen szeretem a magasan képzett, alaposan kidolgozott mozgást, amit eddig csak képzett táncosokban találtam meg. Hétszáz ember közül választottam ki a mostani négy táncosomat; kevesebb mint egy százaléknak van meg az a képessége, amire szükségem van, és még velük is küszködünk minden egyes este.

Pontosan milyen háttérrel bírjon, milyen képzésből érkezzen az ideális táncos?

Intelligensnek kell lennie. Alapvető, hogy képes legyen sokféle műfaj és stílus elsajátítására, nem ragadhat egyetlen képzés, például a klasszikus táncok keretei között. Az előadás kezdeti fázisában sokat kell improvizálni, utána képesnek lenni egy nagyon kötött koreográfia elsajátítására - még a szemöldökét is megkoreografálok. Kell, hogy hitelesen mondja a szöveget, és az is segít, ha kedves ember.

Újabban a nem anyanyelvű DV8-néző tekintete valószínűleg cikázni kénytelen a felirat és a színpad között. Egyre több szöveget használ, sok az akcentus – ha már szó esett a „tökéletlenség” megmutatásának vágyáról –, és gyors a beszéd.

Abszolút, és ez nyilvánvalóan gyakorlati nehézséget okoz, de a headset sajnos megfizethetetlenül drága. Szeretem a szavakat, és kombinálni akarom őket a mozgással. Legalább húsz évig kizárólag mozgással foglalkoztam, és most úgy érzem, valami mást kell csinálnom. A szöveg lehetővé teszi, hogy még rafináltabb mozgásra leljek. Hiszen olyan mozgást kell találnom, ami legalább olyan részletes, cizellált, mint az emberi beszéd. Sok táncársulat kizárólag ötven-hatvan mozdulattól álló szótárral dolgozik (tipikus példa erre a balett). Nagyon hosszú egy DV8 előadást megcsinálni, dolgozunk a szöveggel és a mozgással – ez dupla olyan hosszú idő, mint amit egy átlag előadásra kellene szánni. A hat hónap próbát megelőzi kilenc hónap anyaggyűjtés: interjúk szerkesztése papíron, audióon, majd sok hét workshopolás, és csak ez után következik maga a hat hónapos próbaidőszak. Úgy castingolok, mint egy filmrendező: kiválasztom a megfelelő embereket; fontos számomra, hogy az adott előadáshoz megfelelő táncost találjam meg, nem akarok állandó társulatot. De például a John-t játszó Hannes velem van nyolc éve, Elmira is a *John*ból (Elmira Goro) és a zenei felügyelőm, Gabriel (Gabriel Castillo). Maga az előadás is mindig hosszú utat jár be. Legalább féléves nemzetközi turné után visszük haza bemutatni, és a turné során érik, gyakran változik is, sokat dolgozunk rajta estéről estére. Fél év is eltelik, mire a brit kritikuskok elé kerül.

